

Dvasė ir medega.

„Kožna valdžia, kožnas tėvynės mylėtojas atsiminti tur, kad dūnos reikia. Tą užmirszdami, jie nevien didelei nusidėtu, bet ir dvasiszka*i* nėko nebistengtu isztaisyti.“

Imdamasis už plunksnos, idant trumpai atitarti p. Silvatikui ant užmetimo, buk mes, kurie rupinamės pervis apie medegiszka atkėlimą savo gentės, esame materijalistais (medegininkais), asz tai darau suvisu ne kaipo prieszininkas pažvilgiu to pono, bet kaipo pritarėjas jo, kursai vienok netapęs suprastu, jauczyasi ne-teisingai užgautu. Sutikim-gi visūtiname pažvilgyje.

Poėzija yra tai be ginczo galingas padaras, įpaczėtiszkame tautų prasilankstyme, ir įtekmingo jos išpuodžio nėkas užginti negali. Asz tai pats, lygei kaip ir kiti jaunieji Lietuvei, galėjome persikanyti, kada gėrėjomės paties tamstos, p. S., pakelenczia dvasę giesmele „Lietuvninkai mes esame gimę“, arba „Regėjimu“ J. A. V. Ir kokio užkietėjusio atžargaus Vokiecziu neprietelio szirdis bent ant to tarpo niatsileido, iszgirdus iszkilmingą Arndt'o „Wo ist des Deutschen Vaterland?“ Lygiu budu gali sakyti, kad be savo szaunios „marseliutės“ Prancuzai nebutu atsiekę tai, ką jie atsiekę buvo, kada pergalinga revoliucija parodė visai beveik Auropai kelią atgal isz Prancijos ir iszkilmingai perėjo skersai ir iszilgai visą paszvietį su garsu anos giesmutės. Vienok poėzija poėzijai nelygi: taigi czia ir visas akstinas. Asz sakęs esu: bemelai ir giesmės su dainomis gali buti naudingos (supraskit — *gali*, jeigu *geros*), tūm parodydamas savo pažvilgį į tą dalyką, tik bėda, kad neaiszkei, nės nenorėdams užgauti giesmininkus, užgavau paczią poėziją — ir tai man paskaityta už paszlijimą prie medegiszkumo. Dūkit mums poėzijos, nės tai yra gaivestis, kurs aptildo, iszgydo szirdies ir dvasės ronas, uždūtas nemaloningo gyvenimo, bet tokios poėzijos, kokia yra „Jieva“ Kalnėno, triszskanti gyvasezia ir ne-

pagadinta statybe iszsireiszkimo, o ne „skambėjimu pataisymą, tankei „poėzija“ vadinamą“....

Vienok koksai-gi buvo tikras akstinas raszyt aną straipsnį? ne jau ta butis, kad viens ar kits poėzija užsiima?

Tamsta, p. S., negyveni tarpe musu žmonių ir nenumanai tobulai viso ju budo ir dvasės; bet mes, kurie visą laiką besitrinam tarp ju, galim gerai žinoti, kas jiems yra naudinga ir padaro juse labą įtekme, o kas ne. (NB. Ten buvo kalba vien apie žmones). Skaityk jiems ne jau naujausei „pabudavotas“ eiles, bet ir tikrą poėziją — jie tars, kad tai „dykadūniu darbas.“ Vienatinės eilės, kurios paliko juse išpuđį ir pakrutino jausmus, ant kiek galėjau patirti, yra, „Žemaicziumužikas“, „Jieva“, „Lietuvninkai mes esam gimę“ ir nekurios isztraukos isz eiliu Vėversio arba Vyturio. Daug naudingesneis per tai butu jiems rasztai ruszczios įtalpos, kurie (atkartoju) pamokytu jus kovoti su taip nemalonioms įtarmėms dabarnykszczio gyvenimo ir pavojum ekonomiszkos kryties, bauginanczios sziądien Auropą, o įpacz Lietuvą (noriu sakyti — Lietuvius), nės kadangi pas mus kas ne artojas ir ne elgėta, tas ne lietuvis, per tai toji įvyksenti krusza gali gyvai pražudyti dėl musu visą musu ir taip nebelaimingą krasztą. „Giedokit, giedokit — apsiverksite veik!“ Zvilgterkit akyliaus, malonus vyłtaucezi, į musu ekonomiszkus ir draugijiszkus prietikius — kokius pamatus ir diegus laimin-gesnės ateitės jus regite Lietuvoje? Ar nepradėsime -- ko gero — tikėties stebuklingojo magiszko vandens, kurs atgaivitu musyje gyvastį, kaip daugumas lituviu lukuriuja? O jeigu kas nesitiki to vandens, tai kam-gi pilstyti kitiems smiltis ant akiu? Tegul musu gentė turės tvirtą pamatą po kojomis, tada galėsime paszneket ir apie poėziją. O dabar? Tegul Ansas skrydauja po padanges — Geelhaar'as greicziaus Vanagiszkius užgriebs! Priesz antpūlį — tegul esa lygus atramtis; kų Geelhaar'as kovoja, tū tur kovoti ir Ansas. Mes-gi, raszinėdami dykam laike eiles arba rupindamies apie lietuviszkas pravardes, lapines kepures ir tolygius dalykus, o tikrus reikalus gentės ir draugijos palikdami užpakalyje, ar niatsiliksime vieni sav, bevadauja savo szeszėlius? Ne, jeigu apsiēmėm tarnauti draugijai, kalbekim apie jos reikalus, apie jos vargus ir pilką ritimąsi už buvį, palengvikim jai tas ristynes, parodykime kelią — o tada galėsime pasididžiūdami tarti, jogei esame tikrais draugijinikais ir tėvy-

naineis. O tūtarpu naujai kilusioji lietuviszka inteligencija ikisziolėi vienpusiauja — ir stipriausios spėkos niatlieka savo darbą. Jeigu nedėkinga yra (pagal nekuriūs) dirva — trusties ėkonomiszkoje ir draugijiszkoje skirtyj, tai verta tiems nekuriems atsizvelgt į istoriją, ką jinaĩ sako? Poėmos Homero arba Vergiliaus paliko *vardus* Greku ir Rymėnu amžinai nemarszius, bet tikras rupestis apie draugijiszką, valdystinį ir ėkonomiszką buvį tu vieszpatyscziu butu galėjės gyvoms iszlaikyti *pacziaš* tas tautas; neparangumas, nenoras žengti pirmyn su srove gadynės, nenoras arba nemokėjimas taikyties prie naujai dygusiu istoriszku įtarmiu, nerupesnis apie gyvenimą, isztvirkimas doros ir draugijiszko buvio — nuvedė tas gentes į prapultį; o poėtai, kilusieji gadynėse žydėjimo ju, paliko amžiams vardą Greku ir Rymėnu. Nenoriu tū pasakyt, jogei poėzija yra vaisium palaimingo draugijiszko ir ėkonomiszko gyvenimo — norėcziau vien paaiszkinti, kad prie dabarnykszczio pastovio musu reikalu ir įtarmiu poėzija mažiaus iszgali padaryti, negu rupesnis apie kitas puses tautiszko buvio. Berods, labai butu smutna, jeigu dirvoje lietuviszkos tėvynainės necziulbėtu balsai poėtu ir giesmininku, bet pripažinti poėziją beveik vienatiniu padaru bestument pirmyn gentę — bus manding pervirsz įsibėgėjės įmilimas ir vienpusiavimas. Poėzija reikalinga, bet dusyk reikalinga — rupinties apie draugijiszką ir ukiszką buvį tautos. O tūtarpu ar daugelis supranta nevat įtarmes lietuviu gyvenimo? Jei kas isz lietuviszkos inteligencijos darbavos ikisziolėi, tai pervis ant poėtiszkos, lingvistiszkos, arkeoliogiszkos ir siaurai — tautiszkos dirvos, o apie paczią draugiją — pamatą visko — nelabai kas rupinos (iszskirent Szliupo rasztus). Tai iszrodo, lyg Lietuva tai butu koks pauksztis, skrydaujās padangėse, kurį kiekvienas laiko savo pareiga szukauti vardu „Lietuvėle — tėvynėle!“ —

Taigi regis negalima buvo imti už piktą tą mano iszreiszkimą pažvilgiu, tū labjaus, jeigu nužvelgsime, kad man raszant tą straipsnį (Spalinyje 1884 m.) nė vieno oringesnio tvaro, iszimant „tris pamokslus apie ukę“, nebuvo iszėjusio. Kaipogi atsiminę aną szaunią patarlę *l'union fait la force*, užmirszkime tą mažą skirtumą pažvilgiu ir susiėmę rankas eikime visi vienu keliu, kurs yra gana platus dėl visu. Tik derėtu, idant skiltys Auszros atsivertu placziaus dėl svarbesniu rasztu apie draugijos reikalus — antraip ji negalės įtikt visiems „ir

turtingiems ir vargužiams, ir mokėjusiems ir nemokėjusiems“. Argi verta buvo, pažvelgus neszalinįkaujant į tą viską, p. S. taip nereikalingai jovijalizškai, o kur-ne-kur ir nepriderinczei dagei užpult ant iszreikszto pažvilgio? Tikiūsi, jogei gūdotinas p. S., kurio nūpelnu nēks nusmelkti ir užmirszi Lietuvoje negali, su gera szirdžia priims szitą mano paaiszkinimą ir nedarys tokio didelio skirtumo tarp tu dviejų pažvilgių, kuriu iszreiksztojeis netyczia tapome mudu su anū ponu, staczei, su kategoriszku *that is the question!* kirsdams: ar poėzija, ar kas-kitas tur atgai-
viti musu tautą? J. Maczys (Kėksztas).

Kalnėnui.

I.

Pražudę viltis bekovojant,
Krutinę statant mus vargams,
Nematom brolius aszarojant,
Nulenkę sprandus nedraugams.

Dažnai savytarpyj kovojam,
Bet taip kovojant kraujingai,
Mes tiesą tik iszplėszt gorojam —
Nemirt ant gatvės nelemtai!

Kova su broleis už smilkimą,
Kova už vario skatikus —
Siuncziu jai savo prakeikimą,
Tegul tarp musu ji pražus!

II.

Bet balsas tavo man ausyse
Nūbodžei skamb: „Kas laukia mus,
Jei dėl tokios kovos mummyse
Tos paczios nūjėgos pražus?“

Tegul sav tokios spėkos nyksta,
Tegul sloga ir niatkelinama taps —
Tad bent žinai, kad galas vyksta,
Kad mus netrukus laukia kaps!

Mus dvasei laimės galim ten nerasti,
Bet visgi lauk romė mus po audru,

Ir piktas nedraugs jau negal atkasti
Mus bent dėl naujo vargo ir kancziu!

III.

Liusti? Tu laukei nū gyvenos
Kitos dalies, kitokiū dovanu?
Ne per kraujus pirktos sav dūnos,
Ne vietos tarpe „dvėsenų“?

Ir asz nelaukiau tokio galo,
Ir mano gyvastis taipjau
Man daug žadėj' — pradėts nū melo —,
O asz tikėjau jam labiau!

Bet ir dabar, tamsoj' gąsczioje
Asz gatavs tarpais įtikėt,
Kad dar szioj' nelemtoj' tamsoje
Auszra gal laimės užtekėt!

Ma . . . iu Jonas,

~~~~~
Tyla, geresnė byla.

(Pabaiga.)

Brolei Lietuveil . . . ką mums kalba praeitė musu? Nū vargo bėgome, o nū vargo vėl . . . . bėgkime . . . . Ar mus marios sulaikys, ar mes dūsime apsigudūti, lenkūti ir vokiecziūti? Gana musu sprandą laužė visi praszalieczei, o mes miegojome, mus slogino; pabudome dabar, bet dėl to, kad užmigti amžinai. Ar mes atsineszėme tą žemę su savimi, ar ji mus iszdavė? ar mes negalime ir rasti tokios žemės? . . . . Brolei! laikas keliaut toliau; ar mus jurės užlaikys? O kam tiek žmogaus protas kaszėjo, ar kad dykai atrast padarą garvežiu, garlaiviu, akrotu! Juk žmogystė atrado dėl geradėjystės žmoniu tūs daiktus, kad mes tas mares galštumēm perirt; tenai jau brolei laukia mus, moja mus, szaukia, mes da kurti; nės jau apkurtom sėdėdami namie ir negirdėdami nėko. Ar ne geriaus mums parodo grynas pajautimas tu žmoniu, kuris jau ne vieną iszvedė į aną svieta? Teisybė, pradžioje jame yra sunku, bet liūsybė tūjaus atnaujina jo visą vėką ir protą, per tai ne dyvai, kad jie greitai pripranta, palikę savo tėvynę, gentis, gimines, savo namelius ir ju iszbėgiotus ir iszvaikszcziotus takelius. Jūs galima

sulygīti su tais vadais, kurie visados yra pirmutineis, nēs ju aiszkus protas ir szirdies pajautimas yra jautresnis; jis liepe jiems eit, kaipo tiems gandrams, kurie pavasaryje pirmutinei pas mus pasirodo; jūs neveda nė kelei, nė magnasinēs adatos (ylos), bet tiktai prigimtas pajautimas (instinktas) ir nėkad jie nesimilija. Taigi, sakau, anie iszeivei iszėjo be jokio lobio, o szendien daugumas pralobo per savo darbsztą ir kropsztą, o mes eisime ne su tuszczioms rankoms; mes tvirti, stiprus, turime vėką rankose kaip art, akēt, sēt, piaut; turime turtus, lobio, ir vėl, sakau, turime protiszkus turtus musu sunuse, kurie pabaigę visiszkus mokslus; rasime isz savuju ir artoją ir kuniją, ir vaistoją ir knyginįką, ir liekarszių ir matinįką; tenai mums susigadys visi; ką czia mums abejoti? Ar rasi gaila mums bus palikti sentėviu kaulus kapūse? Velyk tegul mes jūs paliksime ir nemyniosime savo kojoms, nēs mus pajautimas, mus kalba, nebus lietuviszka kalba, mes busime iszgamoms, netikėlei; ar liksime ant apjūkimo mus sentėviu atminties, kad mes ēsame iszgamoms. Daug lengviaus bus mus sentuviams silsēties czionai be mus, ne kaip savo dvase veizdėti ant mus, kurie iszsižadėjo savo mocziutės, tētuczio; tenai mes galēsime garbīti jūs atvirai, ir tenai ju dvasē sergēs mus nūg to vargo, kuris ne vieną tolyn varo. Taigi eime kur liūsybē! . . . . O kur? — Į Naują Svieta . . . . Tenai mes galēsime visaik atsinaujīt, atsikratīt nūg tu smelkiu ir dulkiu, kurios mus apsėdo ir graužia. Palaiminti nuėjē! . . . Palaiminti suvienīti lietuvei Naujojo Svieta. Sveikinu jus asz senis dulkius, kuris ir norētu per vėjus keliaudams nukratīt tas dulkes*). Brolei Lietuvei, ar lauksit mus, ar priimsit mus? smagias bus visiems sykiu, atnaujīsim savo tėvyne . . . . Sensvietyje mes negalim atsinaujīt, nēs paproczeis ir įtaisais Krūpio (Kruppo) mes negalim kariauti ir nenorim, nēs tai yra senas paprotys, laikas mest. O mes velyk sziteip kariausim. Tegul vokietis ar žydas, ar ant galo pagalias gudas uždeda tėviszkinę krautinę pinigų (nationalbank) ir iszperka mus turtus, tegul tada gudas su prusu sustos akis į akį, rubežius į rubežiu, viens priesz kitą, tegul tad jtdu smagias viens kitą, kuris turēs daugiau vėko. Jau dabar prusai lenkus gena isz vokietijos. Ims

*) Yra ir tenai szauniu „dulkiu“; Lietuvis ne taip lengvai nusikrato nū dulkiu. Ar pažįstat naująją Paukszczio „apsuktgalvių gaują“?

Fried. Kulnēn.

gudai vyti vokiečius isz gudijos. Tegul jie iszsigena svetimtaucčius, o paskiau ir patys nusibaigs besivaikįdami. Jei jie nusigalabįs, tada gal pajus, kaip tai yra smagu kankit kitą, kuris turēs daugiau vėko ir atims jiems taipgi liūsybę. Tos liūsybės mes neturim jau kelis amžius; szendien visi tur liūsybę be mus; ar mus ponas Dievas už sunkius nusidejimus spaudžia? bet ir atlaidos yra kada nors galas. Kodėl negal but tas galas jau arti? O kaip mes tą liūsybę susikrausim, tai parodys mums ateisėnė. Pagarbīta liūsybė! Pagarbītas Naujas Svietas! . . . . Mielas skaitytojau! Nepalaikyk manę už beprotį už tokį dalyką; czionai, apmėrkavojus, isz to nēr ko labai dyvyties. Tai galima labai padarīt. *Pirmas*: prastiems žmonelems keliems tycze apskelbtas szīts dalykas patiko; jie eitu lengvai, nės patys mato, kad czia gero nėko nesulauks; daugumas jau turi Naujame Sviete savo giminaicziu, per tai jų smagiau tie klauso apie tą apipasakojimą; apie tai visai neabejotu, jei tikrai but visotinis slinkis. *Antras*: vokieczei netelpa savo žemėj; reikėjo jiems jau Kameruno, reikia jau ir Karielinu salu; juk ir tenai sauso nėks neklauso, reik atsineszt szioķį — tokį lobį; tenai pikcziaus, vokietis su savo krepszeliu ir pypkeliu nepralobs, tai ne pas mus, o tenai reik grynu raudonucziu; tai kam te neszt, kad czia prie kraszto gali gaut, prie savo rubežiaus. But protingiausias darbas parubežį gudu apsodīti prusais. Jie iszpirktu palengvėle mus Lietuvą, pasidarę sav „nationalvaterlandsbank“; tada jie susijungtu su anais pabaltmarineis vokieczais į kuriūs jau meszka savo leteną kiswa ir cziūpia, kas tenai yra, įveisdama savo kalbą, o vokieczei jau ko ne szaukia pagelbos prusu, žinodami ir jausdami, ką gal ju gelžžmogis. Szita apskolba katik jam nepatiktū. *Treczias*: žydai nor atpirkti ne krauju ir kunu, bet pinigais savo pažadėtą žemę — Palestiną, bet ką jie naudos isz jos, kad tenai gilus smiltynai ir pekliszkos plynios, kuriose kyszto mirijadai — didelės tamsybės knobždynu vabalėliu dulkeliu (bakteriju), kurios smaugia žmones, kaip kolera ar pavietrė. Szioj gadynėje sensvietyje yra ne viens turczius Rotszildas, kaip ana pernai Petropilėj pabaigė savo amžį viens žydelis, net baronas, Sztiglic, palikęs grynu pinigų pusantro szimto milijonu rubliu. Toksai vienas bevaikis auksinis maiszas gal nupirkti lengvai Suvalku rėdybę, kurioje yra 2 milijonai su virszum margu žemės. Daugumas tos žemės yra apsėta lenkais,

daugumas žydais, daugumas jau kaip kur ir gudais, roktūjant beveik pusę apsėstą lietuveis, pareis gal vos apie milijoną; tegul už marga mokėtu po 50 rubliu, pareitu apie 50 milijonu rubliu. Toliaus Kauno, Vilniaus ir Gardino rėdyba liktu, tenai yr taip lietuvei spaudžiami, kad ju dvasė yra labai menka, o palengva jie ir taip nustos savo dirvonus. Prusūse vėl žinoma, kad tą tūjaus prarytu pats prusai. Žodžiu sakant, norėdami szitą dalyką apimti, ne labai but didelis ženklas mus kilmės. Žinoma, pradeiveis (iniciatoreis) turi buti pats lietuvei, kurie laksto po Gudijos miestus mokslūse, szitą dalyką praplatijt. Toliaus; vienam geram mylėtoju su savo tėvynaineis galima but apjieszkoti kokį kampa (sztatą) Naujame Svieta, kur da ne labai apsėdę amerikonai, o kur yra sveikas oras, paneszās į musiszki. Pardavę savo turtus už vidutinius pinigūs, galštumia visūmet tiek žemės nusipirkti ir apdirbti savomis rankomis prie pagelbos maszinu. Susirengę su visukūm uždainūtume: „ei eisim, eisim, mes czia nebusim, czia ne musu szalelė, sudžiusim, kaip ilgiaus busim, neturim czia mes vietelės . . .“ Iszeidami, galėsime pastatyt atminklus ant kapu musu tėvu žemėje, kad ju nē jokia pikta akis, nē viską gaiszantjės oras ir laikas negalētu sunaikijt, o kad jie galētu prastovēt amžiu amžius, idant po keliu eiliu amžiu koksai kurmžmogis jūs atradēs, bekasinėdams žemę del datyrio jos vertės, paskaitytu ir po mus galvai, kaipo lietuviszkus atminklus senovės gadynės, kad mes czia kitąsyk gyvenom ir tikrai mylėdami savo kalbą, bet matydami jos pabaigą, slinkom tolyn, kur mus nēks nekankjės. Jauniejie Lietuvei szios gadynės, negalėdami pasipirkt nū vaisko, pulkais rengesi eit į Naują Svieta. Visi jauniejie iszeis, liks tik senei, po ju galvai kas apžiurēs ir valdys ju turtus? — Žinoma, svetimgenczei, o vėl tie nušję į Naują Svieta iszsisklaido po visus krasztus jo, tenai maiszosi su tenbuveis, kurie ēsa visokios kilties, o pacziu vėl budamas nedidelis burelis, niekados negal savotinai elgties, žinoma, tur prapulti kaip laszas mariose. Mus kankina dvejopai: ir svetimi ir pats saviejie: svetimi, spausdami mus kalbą ir žiurėdami ant mus, kaipo ant savo prieszu nevientikiu; mes patys vėl, budami nedidelė tauta, dalinamės dar į dvi dali, isz kuriu viena vargsta namie, o antra svetimam kampe nyksta. Žodžiu sakant — szii gadynē mus vargina; ji mus ant galo pagalios visaik nuvargjės, per tai brolei, Lietuvei, turime mus vargą

visotinai apmisltyti, kad jį nustot; kitaip mes žusim. Szią gadynę moksliszkaĩ mes pasikēlēme augsztyn, del to, kad labiau jaust savo priespaudą ir galą, per tai tegul mus tas mokslas padūda mums iszeigą isz tokio padējimo, nēs del nenorinczio nēko negalima, o del norinczio viskas galima.

Paraszius szius žodžius, ant szirdies pasidarē lengviaus, nēs pasidalinau mano tokiu ilgu neramumu szirdies sū tavim, mielas skaitytojau; dabar, kada mus lietuviu protas pakilo augsztyn nūg verguvēs, tegul tavo protas, apmisljēs tai viską, atras tą akmenį ilgojo gyvenimo tautos. Tad su džiaugsmu priimsiu pagelbą, o tūm tarpu sakau amžiną atilsį, dovanok karalystę dangaus Aleksandruĩ antram, kuris mus iszjungē isz jungo verguvēs, o per tai mes tapom ir žmonēmis dusziūtais, bet gudu randas, kuriūm yra perstatytais no vyresniu laipsneliu, visoki mažžiurei, mums ne tik nēko nedavē, bet nor nū mus atimt tai, ko jie mums nedavē — mums iszplēsžē isz krutinēs prigimtą kalbą! Szitai mums parodo praitēs darbai ir pasielgimai Muravjevo, oszioje gadyneje daug jau priviso Muravjuku, kaip tikruju skruždziuku. Ant prapulties jiems, o mums ant naudos dvasiszkos, tiktai tyla, tai vis geresnē byla.

30. spalinio 1885 mete.

Mylētojas tėvynēs, grynas Lietuvis

Sz . . . . . is.

Žodis apie veterinariją.

Baisingieji pūlei gyvūliu, nū nepamenamu gadyniu, skaudžei skriaudzami darbszeziūsūs ukininkus, privertē nukentėjusius jieszkoti pragumu dēl apmalszymo tu skaudžiū plėgu. Dalykas suprantamas, jogeĩ veterinarija pirmūse amziūse savo buvio neōjo lenktyu su vyresne savo sesere medicyna, pasilikdama ilgus amžius nagūse žavētoju, nagūse žmoniu tamsiu, kurie vedē ją dažnai takais, vaisinanczeis daugybę biauriu nēktikējimu, prietarū, pseudo-raganiszku užžadējimu, keikescziū, rukinimu, dažnai pažeidingu, barbariszku gydymu. Dar ir sziađdien kaimūse ponavoja tokios nūmonēs apie budą naminiu gyvūliu ir ju gydymą, kurios nēku nesiskiria nū anu, vieszpatavusiu tukstantį metu atgalios. Palengva vienok veterinarija pradeda isigauti aiszkesnį, racionaliszkesnį iszveidžį, tampa mokslu; medicyna spiria ją, kaipo tarnaitę, prie atjieszkøjimo paslaptu žnogaus organismo.

Jau Aristotelis raszē anatomijā žmogaus kuno, pasiremdamas labiausei ant anatomijos bezdžionės, ir pats piaustė daugybę gyvūliu. Nevat jo garsusis pirmtakunas Demokritas isz Abdēros, uždėtojas atomizskos (pirmokiszkos) tēorijos, taip mylėjo gyvūlinę anatomijā, jogei buvo palaikītas savo viengencziu už iszėjusį isz proto ir tapė iszguitas isz tėvynės. Tiktai vēlesnioje gadynėje pažintis vidurinės budavonės gyvūlinio kuno tapė pavelta medicynai, kuri jau anksti jautė reikalā tyrinėjimo anatomijos žmogaus kuno. Bet taip kaip aklybė ir prietarai senuju ir viduriniu amžiu labai nemeilei žiurėjo ant kapojimo žmogiszku lavonu, tai tyrinėtajai naudojosi anatomija artimiausiu prie žmogaus gyvūliu ir pagal ju vidurinę budavonę mąstė apie budavonę žmogaus. Rymijonu gydytojas Klaudijus Galen'as, gyvenęs II. amž. po Kristui, kurio rasztai apie anatomijā ir patologijā žmogaus iki penkioliktam amžiui turėjo didžiausią prasmę, pasēmė savo žines vidurinės budavonės žmogaus isz kapojimu bezdžioniu. Net dar XIV. ir XV. amž. drįsdavo užsiiminėti anatomija žmogaus tiktai paslėptose vietose, įpacz kada popėžius Bonipazijus VIII. asztrei uždraudė kapoti žmoniu lavonus. Tokiu budu žingeidus daktarai turėjo kakkđitiesi anatomija szu-nies, arklio, katės ir kitu gyvūliu. Viduryje XVI. amž. Anglėnu kvizijologas Harvey, betyrinėdamas organismus įvairiu gyvunu, iszveda tiesas veiklumo szirdies ir iszdavadyja tiesā cirkulacijos kraujo, perversdamas tais atradimais visā pirmnyksztį mokslā kviziologijos. Tūm keliu jau buvo patiektos sziakios-tokios žinios apie vidurinę budavonę kunu augsztesniuju gyvunu, bet tiktai XVIII-me amž. ėmė placzei tyrinėti ir sulyginėti anatomijā žemėsniuju gyvunu, taip kad pabaigoje jo Pallas'as, Poli's ir Kamper'is pagamino medegā, isz kurios pradžioje XIX-to amž. Kiuvje sutvėrė tvirtā mokslā palyginanczios anatomijos.

Dėkavojant tiems tai tardymams, pažinome mes tiesas, pagal kurias atsiekia savo taikį maitinimas, raumeninį gyvūjimą, darbā dirksniu; jie pralobino mokslā naujomis žinėmis — gyvūliniu magnetismu, įtekme elektrynės ant systėmos dirksniu, o žmogiszka medicyna, pasinaudojus jais, atranda vis daugiaus ir daugiaus pragumu gydymo.

Morfina, strichnina, nikotina, atropina, digitalina ir kiti baugingi nūdai rankose daktaru tapė gydyklomis, ir tai labai trumpame laike, dėkavojant bandymams, padarytiems ant gyvūliu.

Matome isz to, jogei tyrinėtojai įvairiu szaku mokslo, ipacz gydytojai žmoniu, kupina sauja sėmė isz palaiku veterinarijos. Budami vienok teisingais, semdami viena ranka, dūsnei grąžino veterinarijai kita.

Kaipo mokslas, veterinarija szaunei iszkilo, gabendama neiszrokūjamą naudą, jau tai medicynai žmogiszakai, jau tai specijaliszkai plėtodama pažintį gydyklu dėl sergancziu gyvūliu, bet pasirodė, lygei kaip ir medicyna žmogiszka, per isztisus amžius silpna gydyme užkrecziamuju ligu. Nesugebėdama iszgydyti ligą, veterinarija stengėsi vienok ją tramdyti, tū labiaus, kad daugis tu ligu, kaip antai pasiutimas, karbunkulis, nekalbant jau apie medegiszką skriaudą, buvo itin pavojus dėl žmoniu. Stropei sudavadyti priesakai veterinariszkosios palicijos, patvirtinti valdžios visu civilizūtu geneziu, gelbėte gelbėjo tramdyti ir malszinti tasias ligas. Dėkavojant tiems tai priesakams, pavėtrė jau neskraido po Auropą su tokia narsybe, kaip tai budavo pirmiaus, karbunkulis ir siutligė retai jau plinta isz vietos atsiradimo ir toli mažiaus kreczia gyvūliu, nėg anūmet. Žinoma, tie priesakai mažai atgabęs naudos, jeigu draugija neeina jiems ant pagelbos, arba-gi, kaip neretai atsitinka, trikdo ju iszpildymą, jau tai isz pavydo, jau isz negūdojimo sveikatos savo artymo ir jo gero, jau tai dėl tamsybės ir nežinojimo. Numanydama tai, tiesastatystė geriaus sudavadytu draugiju pribaustiniais pragumais spiria nerangėlius ir kernoja žmones pikto noro.

Ne czionai vienok galas pastangoms, kokias padėjo mokslas, idant apmalszyti ir sunaikīti limpanczias prie gyvūliu ligas. Prancuzu mokslininkas, garsusis Pasteur'as, patyręs, jogei priezasczia užkrecziamuju ligu ėsą mažiukai, szintą kart smulkesni už dulkę, grybelei, apskelbė jiems baisią kovą: nusilpinta skiepyjimu užkrecziamoji matėrija sutramdo isigavimą organisman drutojo užsikrėtimo, užkirsdama tokiu budu kelią ligai. Nesunku įspėti, jogei netolymoje ateitėje limpanczios ligos perstos buti ukininkams baisiomis.

Isz pasakyto numanu, kad veterinarija turi didžiausią prasnę, ne vien dalykūse daugijiniūs, bet ir gyvūliu sveikatos.

Veterinarija gali turėti didelę įteknę, o kitose szalyse ir turi, ant patobulinimo budo auginti gyvūlius. Jeigu žmogiszka ygiėna sziądien ėsa rankose mediku (lėkroriu), kurie veda ją ant racijonaliszko kelio, tai skrytyje auginimo naminiu gyvūliu

tai tur atlikti veterinarija. Pažintis gyvūliu organizmo, jo reikalui ir išsiplėtojimo yra žinomi, arba-gi turi buti pažinti veterinariu. Jeigu žemdirbis pagamina medegą dėl išzmainimo gyvūlio, veterinariu, kaip taupinąs kompetenciją žinovas gyvūlinio organizmo, turi tą medegą prigulinczei vartoti.

Dalyke auginimo gyvūliu veterinarija dideles nūpelnas gali padėti. Vienok musu ukininkas mažai ant to daboja; apsirgus žmogui, jis dar pasitikėdams ant mylistos dievo, retai szaukiasi vaistytojo, o gyvūliui — dar recziaus. Ant galo, pas mus nėra nė kam suteikti žines apie racijonaliszką auginimą ir išzlaikymą naminiu gyvūliu, kadangi veterinorei arba labai reti, arba-gi neturi susineszimo ir reikalui su musu žmonėmis, budami svetimtauceis.

J. Andžiulaitis (Kalnėnas).

Pirmiaus visko.

(Nedaugeliui mano draugu pavedu.)

— ' — — ' — — ' — — ' — — ' — —

Bėdnieke, buk teising's ir dirbk,

Darbūk pirmiaus visko.

Patiksi vergą — atsikreipk

Su panėka nū jo.

Pirmiaus visko, pirmiaus visko

Priesz poną nedrebėk:

Didystė sztemplius pinigų —

Daugiaus juk ir ne kas.

* * *

Lai dirsiu dūna tu minti,

Nudriskus sermėga,

O tūlas nors szilkais rėdyt's,

Bet sukezius pirm' visko!

Pirmiaus visko, pirmiaus visko

Juk titul's kvailas daigt's;

Bėdniek', jei tik teisingas tu,

Ėsi didžiausias pon's!

* * *

Sztai szitas pon's — kilming's bajor's,

Bet kas mums yr' isz to,

Kad jis tik turtais yr' puikus,
O kvailas pirm' visko!
Pirmiaus visko, pirmiaus visko
Lai teisus bun' visi;
Teisumas — tai mus titulai,
Ir protas pirm' visko!

* * *

Nū dievo melskitia visi,
Kad but valdystė jo;
Lai darb's teising's ant szvieto tamp'
Gūdojamas augszcziaus';
Pirmiaus visko, pirmiaus visko
Nū szendien ant visad'
Lai žmogus žmogui bun' teisus,
Bun' broliu pirm' visko!
Garlevoje, 13. spalnio 1885.

Pagal Borna'są *Kalnėnas (Andžiulaitis)*.

Viduržeminė apžvalga.

I.

Nakat, berni, skatiteės,
Kadi ermi tirumà.

Isz latviszku dainu.

Taip užgalviūdamos savo rasztelį, visai nemisliju patiekti visūtiną apraszą lietuviu padėjimo. Dėlei to negana pajiegu vieno žmogaus. Bet, sako, grudas prie grudo, veik bus ir kruva. Toktai reikia suprasti taip, kad kiekvienas pagal savo įstangą tepristato kūnodaugiausei buicziu isz Lietuviu gyvenimo: tada tik galėsime apspręsti, ko musu žmonėms reikia ir be ko jie buti negali. Buicziu, buicziu! Kūnoapseziausei faktui! o isz tos žaliosios medegos guvi galva ir ranka galės suręsti pa-baigtinai rumą musu vidurinio gyvenimo, o isz dalies ir įtekmės isz svetur.

Su tokiu szauksmu kibkime darban.

Pas mus, Jaucziagalviu szalyje, szį laiką dyvu-dyvus žmo-nės iszranda. Priežasczia to yra ta buitis, jogei rudens mėne-siūse, įpacz viduryje lapkriczio, ėmė kristi žvaigždės. Daili ir iszkilminga tai buvo regykla! Bet kitokį įkirtį turėjo ji žmonių protūse: musu žilagalvei ėmė pasakoti, kad apie Kalėdas busę

bais-dideli griausmai su žaibais, kurie taip išgąsdinę žmones, jogei šie iš vienos tik baimės puldinėse kaip musės. Ėsą, „kaip žvaigždės krito, taip ir žmonės kris“; Dievas mat parodys savo korą ant žemės. Kitą syk tai, sako, puldavo retai kuri žvaigždutė, o ir tai pavalei sav nudriekia per dangų; dabar gi žibsi-žibsi ir su sykiu kriste nukrinta*).

Bet nėku, ėsą, yra szita koronė priesz tą, kuri isztiksenti szvietą po Velyku. Szūsnet busę fatalistiszki metai, nės Velykos pripūla dienoje szv, Morkaus! Sako, eisę per szvietą pavėtrė, maras, badas ir vainos ir naikysę žmones. Nės jog nevat tulą laiką atgal tuloje bažnyčioje ir kunigas (kurį žmonės laikė, nūszalei sakant, per szventą ir pranaszą) *urbi et orbi* apskelbė, kad, ėsą, kūmet Velykos bus dienoje szv. Morkaus, szvietas „ui!“ užgiedos; du treczdaliu žmoniū žusę, o ir ant kitu busenti koronė Dievo, „ryksztė Dievo“ pagal jo įkvėptus žodžius. Praskilbo ta pranaszystė po visą musu kampa, nevat toli kitur atsigarsėjo, ir žmonės laukia tos ryksztės. O czia kaip ir tyczia tos nelaimingos žvaigždės! Musu laike skepticizma ir netikės (o pridursiu ir racijonalizmo) jau nesirodant nė stebuklams, nė niatsirandant geriems pranaszams, nedvyvai jei žmogus imtum sav į galvą, kodėl czia rados iszimitinė su tūju-gi kunigu? Kai-pogi ir asz ilgai kvarszinau galvą, iki niatitikau mokitą knigą, parasz tą tulu galvocziu Amerikoje (isz gaujos tu, kurie apsiēmę buvo szviesti musu žmones ir, dėl didesnės garbės p-o Dievo ir Bažnyczios szv., o ir savo, iszleido ant pradziū *Practicas Michaldos, Septynis mokytojus, Morfeuszą*, didelei „pažyteczna ir budavojenczia“ knigiuksztę *Ali-Baba*, o kaip sakė *Eleną* baigia ar gal pabaigė skelbti szvietui, iszžiodinusiam net zapsas isz padyvu**). Eureka! galėjau nūtikrei suszukti, nės sztai gale vienos tokios knigiuksztपालािकės randu lotyniszką ir lietuviszką eiliavimą tulos pranaszystės. Nepamenu dabar, kas ten pripei-

*) Raszyta rudenyje praėjusio meto ir, dėlei stokes vietos tiktai dabar tebetalpinam laikrasztyje, vienok prasmė raszto per tai suvis nesumazėjo, kadangi ji yra *ne valandinė*. Rėd.

**) Szendien toji gauja, įsigusztavus kitotje vietoje, užsimanė szviesti musų žmogų „labai pažitecznomis pasakėlėmis“ ir iszleido ju jau kelias dvikartes, tik bėda, kad medega jau iszsibaigė; todėl, kaip girdėjom, ketiną tie nenuspurtę nū pelėsiu amžiū szviesunai parsigabėti isz Auropos ubagą, kurs jūs pasakėlėmis aprupjtu ir szaip proto pamokytu. Vadovu tos „gaujos“ ėsą koksai ten naujos veislės apsuktgalvis Pauksztyš, Plymute Pa. *Kaln.*

zota, tiek tik man reikējo, kad busē 1886 met. (quandum Marcus Pascham dabit) dideli vargai ir nelaimēs ant szios aszaru pakalnēs: totus mundus vae clamabit. O sztai kaipi dēl didesnio isztikimumo kokis — ten kunjgas — vikarijuszas isz Jeruzolimos atleido maldele, kurią liepia kūnotankiausei kalbēt ir kaip vien galint platinti žmonēse: mat toji maldelē, kurios žodžius sykiu su nūžvalgomis jisai girdējēs isz dangaus belaikant miszias, apsaugosenti nū nelaimiu, kurios isztiksenczios szvietą 1886 m. Virszum jis grasina, kad jeigu žmonēs nebītikēs tam pranaszavimui, tai bus pirmi žudyti vargu. (Dabar jau toji maldelē vaikszcioja isz lupu luposna.) Kaipogi ne ant dyvino praregėjimo, kaip musu senovēs burtinikai, ne kaipo Putonys, saitonys, žvakonys arba vėjony, tik ant szitu gilei szviesiu pranaszycziu pamatija musu namie-szertasis pranaszias savo didi prarakavimą. O garbingas szviestojau szvieto! o mokītojau žmonijos! užtiesą, užtiesą drauge su mokslinczeis amerikiszkēs gaujios, nenusikracziusios dar naujoje atmosferoje pelēsiu amžiu, spirte prispyrei mus tikēt įvyksencziam prajovui! Dar gausiaus perkratę tavo garbingą mokslą, kūnotikriausei persikanūjame, jogei, kada užtekėjus Auszrai Byrutē tikrūju Balsu pragydo: „stui, nenaudēli, nelisk kur lįsti netinka!“ — tai musu du paszviecziu nusikratys nū dvieju treczdaliu paiku žmogpalaikiu. O, kad tai „apsuktgalvei“ bent kartą gautu virszų ir įgytu dar didesnes „sukatas“! Iszsraskie-gi nors viens apsuktgalvi ir iszaiszkinkie, kad apie Kalēdas bent musu kraszte griausmu buti negali, lygiu budu parodyk meldžiamasis, isz kokios priežasties „krinta žvaigždēs“ ir kas jos per vienos. Bērods, jau isz tolymo kraszto atsiliepē Balsas apie jas, bet tas Balsas atszoko nū tvirto ir kieto muro skardenkakeziu, o minksztosios krutys pranaszēliu butinai prarijo ir tūs paczius jo atgarsius. Ana, nekursai protinczius, gilei panardēs paczioje augsztumoje mokslu nusprendē ir, užkopęs ant cziukuro gamtažinēs, iszkilmingai, su pilnu didžiū paslaptu veidu apskelbē visiems drauge ir kiekvienam atskyrimum, jogei puldinėjimas žvaigždžiu turis neva pranaszauti (stiprinkis, skaitytojau!) kares. (Regima, kad astroliogija žydi pas mus ir po sziai dienai!) Kitsai-gi nelyginai prascziaus padarē, nēs krestelējēs jaknas astronomijos (resp. astroliogijos), kategoriszikai apskelbē susistiebusiai, kuip ta ūla, pasaulei: „žmogus pats savęs nesupranta, tai ką-gi norēt, idant

jis turētu koki-nors supratimą apie apsiėjimą ir vaiksciojimą žvaigždžiu . . . .“ Argi melas, jogei mums, tarp kito-ko, stoka ir pirmapradiniu, elementariszku įrankiu kosmograpijos?! Neprastai taipjau iszėjo, kada nekursai koznadiejus griausmingu balsu apskelbė: „buvo ir dabar yra visokiu „filiozoku“ (arba pagal kitus „filiozopu“ — tai jau priraszykite kaltę suambrinimo žmonėms, o ne skelbėjui), kurie augsztai savę statydami, nori viską žinoti, viską isztirti savo protu, paslaptas Dievo atverti, o ką jie apturėjo, ką laimėjo? Ot sztai nekaipo prapuldė duszią savo! Mokslas Kristaus tai yra tikras mokslas, tikra „filiozokija!“ (asz tai girdėjau nū žmoniu, o sako atgarsio nebus be balso). Negirdėtus mat daigtus pasakė! Nės bent kas link mokslo Kristaus, tai jis ir be užtarimo szios dienos atžargiu skelbėju jo jau senei pagal savo vertę gavo virszų ant visu vylmoniu, ir vardą kriscionu arba pasekėju Kristaus priima ne vienas szimtmetis visu-didžiausi protai — apie tai nėra ką baimytiesi. Tik vienok Kristus neisztarė savo žodžio apie tai, idant laikyti žmones tamsoje. J. Kristaus szviesa doriszka, bet be szviesos ant proto anoji gali lengvei aptenti, kaip gailystaudami regim ant nelaimės kasdieną tam paveizdus . . . .

Taip tai vienu žodžiu, apie Velykas busęs pamažinimas szvieto; žmonės bėginėšę kai padukę, besislapisę urvose, kraujeis prakaitūsę, ir ant galo tiek ju iszmiršę, jogei (pagal žmoniu varijantą) ant 70 myliu ploto pasilikšę tik po vieną žmogų. C kadangi Dievo koronė laukia neužilgo visus žmones, per tai ir szie neiszliks. Po sziu metu jau tie visi pasilikusiejie sueisę į Jeruzalę ir apimsę visą žemę, valdomi nekurio „baltojo cėcoriaus“. Bet laikui bėgant jie iszdyksę, o tada aržūlas, kursai stovis dabar pastyręs ant Alyvu kalno, iszsprogs, apsikaiszys lapais, ir tada pasirodys po 52 m. nū szios dienos antrasis antikristus (pirmūju, kaip iszrodė gilus isztyrinėjimas a. a. L. Ivin-skio „Sudnoje dienoje“, esąs M. Liuteris). Tasai antikristus jau esąs dabar užgimęs ežio paveiksle, o aną rustingą dieną važinės su geležiniu peczium ir t. t. ir t. t.; isz žmoniu varvės kraujas, žuvys isztroksz, kalnai užgrius, upės iszdžius ir t. t. ir t. p. Daug dar pridūda prie tu neiszmaningu zaunyjimu, nū kuriu kiekvienam szviežesniau žmogui pasidaro kartu, toji buitis, kad isz pamokslinycziu szias dienas tampa skelbiami visoki stebuklai, semti isz giliu dyvu Apokalipsio, kaip paveizdan, apie raudonasiais

bestijas, apie septynis ženklus ir t. t.; prietam dedasi ne be *curiosum*: antai sūpia, kad vėjei priesz pabaigą szvieto įmse pust isz visu keturiu pusiu (pavedu sumaniam skaitytojui, pakorotam sveiku protu, nuspresti, ar galimas tai daigtas, kad vėjei pustu kožnam punkte zemės vienoje valandoj isz visu keturiu szaliu?!); o vėjams taip gana atsiputus, rasis baisios baisybės, pranykimas szvieto, žvaigždės su Saule nukrisencios ant žemės ir t. t. ir t. t. Tik dabar jau mandresniejie susiprato, dirstelėję į koki geresni elementorių, kad gal saulė su visoms žvaigždėmis nesutilps ant pavirsziaus žemės, per tai emė skelbti, kad jos tik aptemsencios. Na, bent tiek nuramino.

Ževernojimai pasekėju Kristaus atsiliepia net stangiūs protūse pasekėju Maižiesziaus: ana, tulam sodžiujė sie pastariejie apskelbė visūtinton žinėn, kad užtekėsenti netrukus žvaigždė, kuri busenti pirmnokėju Mesijosziaus (vadinamo musu kalboje antikristum). Viena vakarą didis balsas sunaus izraėliaus „žvaigždė teka!“ apskriejęs sodžių prisūkė visus iszbėgiot isz namu ir įremti baimingai žiurą į rytu pusę, kur buvo pasirodžius srovė szviesos. Baimė perėmė kaip vienus taip ir kitus. Poterei ir keliaklupsztės butu traukėsi kas-žin kolei, jeigu džiaugsmingas szauksmas vieno atsipeikusio „l'esprit fort“ nebutu prispyręs geriaus iszplėst akis ir iszvysti pasirodžiusią szviesą esant neabejotina savybe Mėnulio....

Laimė norėjo, kad į tą tarpą praplystu tarp žmoniū nekuri giesmė apie „grožybes dangaus“, kurioje „mokitas raszėjas“ (taip jau isz amerikiszkės mokylos) pažada tikintiemsis įvairias-įvairiasnes linksmes dangaus tėvynėje, budavotoje ne rankoms. Prie szito tulas atkrapsztė isz sąszlavu nekuri apraszą dangiszko rumo: esancios tenai kamaraitės, puikai iszkaiszytos, iszklijūtos gražioms popėromis, iszmargyotos, ir taip dailios, taip dailios, kaip „marti pirmą po sutūktuviū rytą“ (lyg jau apraszytojas nerado geresnio ir mandagesnio prilyginimo).

Vienu žodžiu, viskas — ir žvaigždžių kritimas, ir pranaszavimai, ir nebelaimingi metai, ir pakurstymai dangaus giesminiūku, ir pamokslai — susidėjo ant to, idant užsigeisti dangaus, taip dailaus, kaip „marti pirmą rytą“! Tokis nusiminimas turi pikta įtekmę žmonėse. Ką pasakysi, skaitytojau, iszgirdęs, kad nekuriuje parakvijoje (kurios ganytojus nesinori tik į paskalą paleisti), kur bylesni skelbėjei, žmonės, įpacz gi moteriszkės, ne-

dirbti pradėjo, nės kam ēsą czia dirbti, kam tas viskas liks, kadangi vis reiksę žut apie Velykas, per tai velyt lyglaiuku rengties į dangaus karalystę! — Gerai tik, kad atsirado pas mus nekursai žiniūnis, kurs mētydamas „kabalus“, ramina žmones, o szie pluste plusta pas jį. Ant užminimo, kokia nelaimē laukia žmogų sziusmet, žiniūnis skaito savo rankrasztyjē, iszverstam isz lenkiszkos kabalų knįgiuksztēs po užgalviu *Mądrość Salomona*: „stosis ant tavęs utrota: pemnas daigtas — reiks kentēti. Bet Dievas nū szlektu atitolins — taip užpemnija pranaszas. Tik buk asztražnas.“ Žmogus susiramineš ima, žinia, kur kas drąsiaus protauti ir užkerta, ar iszlikstent nū nelaimēs, už ką prižada sudēti dėkingą auką. „Nodžieja nebus darmai, ovszum labai pamaczlyvai. Dievas tav tokias sutvėre rankas, kat bertusi milaszirdystē. Prarakas pasako: vyras sprivedlyvas ant kožno susimyli; ir tu pastempavokie padabnei, tai matysi blagaslavenstvą dieviszką, nės Dievas yra tavo pamacznyku (kasžin ar gali tai buti? — Rasz.); nedesperavokie, ba turi slusznastį“ — skamba iszkilmingai atsakas. Jau suvisu pradrišęs žmogus mislija sav, argi netekšę jam turtai kaimynu, kurie jug turi žut apie Velykas? Bet czia žiaurus balsas žiniūnio perkerta giją jo mąsties: „szlektas tavo užmieravimas dideliam užbovija klapatē“ (tai turį neva ženkliti: zle tvoje zamiary vielkim cię nabavią kłopotem). Žut-but, dar syki — ketvirtą — mesęs, „pasiliecevodams savę P. D.“ Ir džiaugdamos dvasėje klauso: „gadnastys tavo užsistanavys pemnei, tu busi ir valkiosi su neprieteliu tavo“ (to buk szit kokia ēsanti prasmē: zagadnienia tvoje ostatecznie opoviem ci, będziesz valczył z nieprzyjaciolmi tvemi)....

Viēnok nesintēkie, skaitytojau, kad musu žmogus turi tik taip gilei doriszkus (!!) mokįtojus, kokeis ēsa pranaszēlei arba žiniūnys: yra dar ir kita mokyla, o tai bus įvairus individualai, kurie turēdami susineszimą su žmogum ar tai vaitystoje ar sude, lavina jūs kiaurai medegiszkuše goduliūse ir tvirkina tą paczią jo dorą, kurią palieka jame tamsa ir formalizmas religijos. Szie daro jame visai biaurią įtekme. Ką tarsi, skaitytojau, ant to, kad man piktai pažiurėjus į žmones, vebliojanczius apie nepriderinczius daigtus, anie su pasigailystavimu pažvelgę į mane, tarē: „tai, ponaitis dar jaunas, nē nesupranta to“?! O tie patys žmonēs paskui maldingai susiēmę rankas, szaukiasi

pulę ant keliu graudingai Dievop apie atleidimą nusidėjimu, gieda rožanczius ir visokias giesmes ir rodosi Dievas žino kas per doringi ir mandagus ēsą! Ar reikia-gi aiszkiesnio paveikslo apie tai, jogei pas mus tik formalizmas religijos viską daro, o tikru sėklu dorybės žmonėse nėra? Apie iszdildymą tos piktybės reiktu pasirupinti tiems, kurie ant to stovi; tą-gi szańunųj lyczių jie atsieks vien pabeldę į sveiką nūvoką žmoniu, o ne gąsdidami jūs perkunijoms ir visokiomis koronėmis (kaip tai minėjau pasakodams apie Joną Oberlėną, kuriame yra vaiskus paveizdas to, jogei tikras, rymojas ant racijonalizmo pamokslas daug daugiau iszgali padaryti, negu tas buklas vedimo ant kelio dorybės, koki vartoja musu kunijai pas mus). —

Ex ungue leonem. Žmonės, turėdami tokius szańunius mokįtojus, parodo savo prakilnią iszminti. Nekalbu apie baisybę, nedorybiu, kuriomis trandyja musu draugija, kaip tai vagystes, užmuszėjystes, apgavystę ir daugiur paplytusį per įtekmę saldotizmo paleistuviavimą; gana atsižvelgt į baisią girtūklystę, parkertanczią visas szaknis doros ir taip tamsiuse žmonėse. Pirma pas mus žydai buvo pradėję dejūti, bet dabar vėl atsigriebė. Juk nekurie ukinįkai prasimanė laikyti karcziaunikus ant savo algos: taip ana, vienas davė žydui ar į 150 rub., už kuriūs gērė per isztisą metą arielką ir bavariszką alų. Atėję bažnyczion, žmonės daugiau parsėdi begerdami karcziamose, negu namūse Dievo. Įpacz pasibaigus maldystei, jauniejie eina galvomis. Viename bažnytkaimyj vyrai susiėję į karczianą, liūb lūszt į kazyras ir szokinėti. Bet czia jūs užklumpa dažnai nelaimė. Staigu įsiveržia du kunįgu su diktoms lazdomis ir pradeda kūnodailiausei baladoti paszones ir nugaras besilinksminancziai gaujai. Visi, kas tik gyvas, strimagalveis iszsirita kur kas galėdams laukan, bet ir czia atlydos negauna, nės baisus kunįgai ima jūs vaikyt su lazdomis po laukus, ir nors vyruku greitu bėsama, vienok nē viena skripka nebiszlieka sveika, o keliems ir kauszai parskyla bebarszkinant lazdoms. Ir taip apsiukavus, pargrižta „tėvynės viltis“ namon, tū labiaus, kad ir patys jie dar dažniaus mėgsta iszmėginti drutumą kits kito žandu. Tokiuse dinstūs karcziamas nusidūda abelnai ēsant rėznia, kur žydai musza jauzczius . . . .

O tū tarpu tikru mokslaviecziu (kad ir ne kam vertu, bet vis-gi mokslaviecziu) nėra, viena dėl neparangumo ukinįku, ne-

rupesnio vaitystos ir antra, dėl kėblumo, tankei nevat draudimo vyresnybės. Žmonėms-gi pakanka pasisamdant kokį senį, idant jisai pamokytu vaikus bent misziu maldas skaityti. Žinia, toks ten ir mokslas! Bet ir tūs paczius mokytojus žemės sargėjei vaiko kaip nelyginai žvėrį ir uždeda ant ju korą, taip jog ir szie jau iszsiveisia po kaimus. Taigi szauksmas: „verskim namą į iszkalą“ mažai dabar randa pritaikinimo praktikoje.... Ką tada veikti??

Siauri rėmelei laikraszczio skatina atidėti kitą-ką ant paskiaus. —

3 grūdžio 1885.

Jonas Nebylys.

O liūsybės Maskvužėlė.

— — — — — (—)

O liūsybės Maskvužėlė
Suvis nederėjo,
Nederėjo laisvužėlės,
Tik toli nudėjo.
Ji nudėjo ją į sveczią
Tolimą nevalę,
Kad tos žolės nebujotu
Po dirvoną žalę.
Įsiveržus ji į maną
Naktyje butelį,
Kaip pas vagį kratinėjo
Kožnaji daigtelį.
O tai knigu užsdraustuju,
Rasztu jieszkinėjo....
Kvaile, kvaile, tau jieszkoti
Ne tenai reikėjo.
Jeigu butum tu į galvą
Mano pažiurėjus,
Tai daugybę butum knigu
Uždraustu laimėjus!....
Galvoje manoj vainikas
Laisvės tad žērėjo!
Nežinun's vien's tau baisus, czion
Skarbus tūs sudėjo!
Taip tai, taip tai nemokėjai

Knīgu tu jieszkoti;
Galvoje manoj, Maskvuže,
Yr ko tau bijoti! . . . .

13 spal. 1885.

J. Kalnėnas.

Keliatas žodžiu apie keliu taisymą.

Geras kelias tur turėti stiprų padą; kelio paviršzius viduryje tur būti prakilnas, idant vandū ant kelio negalētu susitūrėti ir jį primerkti arba iszplauti; kelias tur būti taip platus, idant susitikus galima butu prasiliankti; kelias tur būti be umiu pasukimu, labiausei ant pakalniu; reikalui-gi priėjus reikia pasukimą taip vesti, kad jis apskriestu ko didžiausią ratą; isz abiejų kelio pusių tur būti griovei, kureis galētu nubėgti vandū ar tai po lietumi, ar tai pavasaryje; kelias-gi jū yra sausesnis, jū geresnis; kelio pakalnės tur būti ne stacziios ir umios, bet ko labiausei pražulnios; per griovius, upeliukus ir upelius tur būti permesti prasti, bet stundus tiltai; pagal kelią nū tos pusės, kur jis eina pagal upės arba upelio kriauszij, arba pagal staczią pakalnę tur būti pastatyti stiprus stulpelei, arba tureklės, kurie nedaleistu vežimui persiversti.

Del sutaisymo geru ukiszku keliu nors ir butu kogeriausei pasigauti stiprią ir kietą medegą, vienok jos trukstant ir nenorint, idant kelio sutaisymas butu per brangūs, galima pasigauti tokią medegą, kuri yra apie namus, o tai akmeniu visokios veislės, smėlio, žemės, medžio ir ant galo žabu.

Akmeniems dėlei ju kietumo ir stiprumo prigul pirmutinė vieta, bet ir isz ju ne visos veislės yra tinkamos dėl keliu sutaisymo. Isz ju galima pasigauti akmeniu *titnaginiu* ir akmeniu *laukiniu* (apskritūliu): dėl savo kietumo jie geresni yra už kitus. Didesniejie isz ju dedasi ant pado kelio, o smulkesniejie ir sumushti ant jo pavirszio. *Smėlinei* akmenys mažai tegal būti tinkami, nės pritraukdami drėgnumą, greitai tampa silpni ir į dambles apsiverczia; bet *titnaginis* smėlio akmū yra dėl darbo sugadnus. *Vopninei* akmenys tada yra ger¹, kada neužtur savep daug paszaliniau priemaiszu; geriausiejie isz ju — tai kieti. Akmenys, kurie lupasi *plonomis plytomis*, taip pat mažai naudingi, nės, orui ir drėgnumui įveikiant, greitai iszsivienija ir trupėdami padaugin tiktai purvyną. Isz veisliu szlyniniu galima tiktai pasigauti *bazalto*.

Daužti akmenėlei, paeinantieji iš sukulimo laukiniu akmeniu, arba iš akmeniu kitu stipriu veisliu, yra geriausioji medega ne tik dėl sutaisymo iš naujo ukiszku kelių, bet ir dėl jų pagerinimo; vienais daugštais akmenėlais galima kelią pagerinti trumpame laike, nūlatai jais užpilant ir išlyginant vėžias, dūbes ir slėnias vietas.

Smėlis taip pat yra neatmestina ir gera medega dėl sutaisymo geru keliu; jūmi užsipil akmenys czieli ir daužti ant pavirszio kelio; geriausias dėl to smėlis žvyrūtas. Smėlis labiausei tinka dėl keliu sutaisymo klampynėse arba balose, o taip pat ant jūdžemiu ir szlynyniu; kelią galima yra pagerinti ir vienu žvyru, išlyginant jūmi visas dūbes, ir vėžias; nū to kelias taps kietas ir standus, ir vandū ant jo negalės užsiturėti.

Žemės tiktai tada galima yra pasigauti dėl kelio pagerinimo, kada akmeniu truksta, bet ir tada ji tur buti sumaiszyta su žvyru arba smėliu. Jegut prie žemiu smėlio nepridėsime, tai ir mažam lietui užlijus, žemė, o labiausei jūdžemė, apsisvėrs į veliantysį purvyną.

Medis — tai ne standi medega dėl keliu taisymo, vienok atsitinka, jog jis neatmestinais reikalingas yra nekuriose vietose, kaip tai klampynėse ir balose, kur reikia kelio jūstą iszkelti, arba jo szonus nū vandenio iszplovimo apginti, pasigaunant dėl to senuju garadu, žabu, tvorū ir t. t.

Pragumai taisymo nauju keliu arba pagerinimo senū yra daugieriopi, ir tai vis eina pagal vietą, per kurią kelias eina, pagal laiką, kuriame darbas yra atliekamas, ir pagal medegą, kurios galime pasigauti. Vietose augsztose užtenka užmislytą kelią iš abiejū pusiu apkasti grioveis, o žemę iš ju iszimtą sumesti ant vidurio kelio, ir tūm pamintą vidurį padaryti prakilniu, idant vandū nū jo galėtu nubėgti. Kelio jūsta tur turėti 7 ūlaktis; iš szaliu kelio tur buti iszkasti griovei platumo dvieju, o gilumo vienos ūlaktės. Padas grioviu tur turėti nekuri pulimą, idant vandū iš ju galėtu nubėgti į upes, arba upelius ir slėnius, o nestovėtu grioviūse, nū ko kelias ēsti vandeniū primerktas ir genda; vienok pado grioviu pulimas netur buti perdidelis, nēs tada vandū umai bėgdamas iszgriauž ir sugadīs griovius. Iszimant iš grioviu žemę ir metant ją ant kelio, galima vidurį kelio pakelti iki 12 coliu — tas-gi vėl neatmestinais yra reikalinga, kaip augszoziaus buvo pasakyta, idant

vandū nū kelio į griovius galētu nubėgti. Jegut ant vietos, kur tapo užmanytas kelias, bus velėnos, tai jas nuėmus reikia sudėti pagal grioviu krasztus, o paskiaus tomis velėnomis iszmusztis zsonus grioviu, idant lietus ir vandū negalētu ju sugadīti ir suardyti. Sumestą ant kelio jūstos žemę reikia gražei, pražulnei nū vidurio į zsonus sulygīti ir sumusztī, suplakti.

Czia buvo kalba apie kelią ant standžiu, sausu vietu, bet atsitinka, kada prisieina vesti kelią per vietas sukežusias; tada taip užmanyti keliai per balas ir klampynes tur buti iszdžiovīti grioveis, kureis vandū galētu nubėgti į žemesnias vietas, arba į upelius; su žeme gi isz grioviu iszkasta pasiaugsztin kelio jūsta. Sulyginus ir suplakus žemę reikia ją skersai ir iszilgai iszkloti žabu kuleleis, arba faszynomis*), ir tai nūlatai; paskiaus-gi faszinas sulyginus prastomis žabomis visas jas reikia užpilti gerokai žvyru arba smėliu. Dirbimas tokiu keliu ēsti daugeriopas ir tai pagal vietos gerumą arba blogumą — laikas gi geriausias, kada vandū labiausei iszdžiusta, o tai liepos arba rugpiuczio mėnesiūse, bet tiktai tada, kada sausa, o nelyja.

(Pabaiga kitą sykį.)

Daina apie laksztینگalą.

Gaida ir žodžei isz Garliavos.

Lėtai.

Lak-sztin-ga - lė - le, linksmaspauk-szte-li, ko-dėl ne-cziul-bi

kiau-rą die-nelę? ko-dėl ne-cziul-bi kiau-rą die-nelę?

Ka asz cziulbėsiu	Artojai gaudė
Kiaurą dienele?	Ir manę paczią.
Piemenys draskė	Sakė nulesus
Mano lizdelį.	Kvieczyų dirvelę,

*) Faszynomis vadinasi žabu kulelei perrisztī ant keliato vietu žilviczio arba karklo klingelėmis. Vienodo drutumo faszinos pasidaro, jegut jas taisant virszunes žabu dėsim į vidurį, drutgalius atgręszdami tai į vieną, tai į kitą faszinos galą. Faszinos del kelio paprastinai ēsti perriszamos kas pusę sieksnio; ju ilgumas apie pustreczio sieksnio; drutumas gi apie pėdą; perriszant reikia gerai suversztī.

Sakė pramynus
Pievos žolelę,
Sakė pabaidžius
Bėrus žirgelius.

Jusu, bernialei,
Netikra kalba!
Manę apkalbat
Neteiseis žodžiais.

Nė asz ten buvau,
Nė ten lakiojau,
Nė asz nulesiau
Kviecziu dirvelę.

Nė asz pramyniau
Pievos žolelę,
Nė asz pabaidžiau
Bėrus žirgelius.

Ant skardo guliau,
Ant skardo kėliau,
O karklynėlyj'
Lizdelį kroviau

Meldžiau prie Dievo
Per kiaurą naktį,
Kad nepakiltu
Sziaurės vėjalis.

Kad n'iszardytu
Mano lizdelį,
Nesupurjtu
Margas plunksnes.

Vanagėlis.

Szvieša ir gyvastis.

Viskas, kas tiktai gyvena ir kruta ant žemės, gauna sylą savo gyvasties nūg szviesos saulės.

Už vis lengviaus parodyti įpatybę tos sylos nudaryme arba permainyme borvos. Del to nereike nei jokiu prietaisu, nei padargu, kožnas vienas gali padaryti tą datyrimą. Reike tiktai paimti bonką balto stiklo, pripilt czysto tekanczio vandenio ir iszstatyt ją ant szviesos. Per nekuri laiką dugnas bonkos paliks žalias. Žaliose gleivėse, atsirandancziose vandenyje, bus gyvi daigtai, isz kuriu vieni pridera prie skaicziaus gyvūliu, kiti-gi prie augumynu. Perai, isz kuriu atsiranda tas gyvis, pradeda gyvūt ne pirmiaus, kaip užgavę szviesos saulės, nės jeigu tas vandū stovės tamsioje vietojė, kad ir ilgai stovėtu, neatsiras jame nei jokios atmainos.

Gyvūlelei, atsirandantieje augszcziaus paminėtose žalgleivėse, turi tokę pat borvą, koke yra nudaryti miszkai ir žalios lankos. Pas vieną isz juju kaip ir žolynūse, mes atrandame baltus žirnelius krakmolo, kitas gi isz tu gyvuju sutvėrimu iszleidže isz savės taip vadinamą rugsztujį garą, kursai labiausei dūda pažyt savo sylą maitinimosi augumynu. Tokiu budu gyvastis augumynu ir gyvūliu tartum prasideda ant tos paczios lipynėlės (pakopos), ir priskirt jūsius, taip panėszanczcius viens

į kita, pagal pavidalą, sudėlių, maitinimasį, kvapavymą ir platinimasį prie tos ar kitos kartos (gyvūliu ar augumynu) gana ne lengvas daigtas ir reikalauja didelės prisiveizėlos dėl to, kad nepasirykti. Pradedant nūg tos pakopos klausymas apie prigulėjimą sutvėrimu prie gyytūliu, arba augumynu, bus iszrisztas tiktai tokiu budu: jeigu bežiurėdami užtemysime, kad peras leidže pavirszines pupelias, isz oro pusės priauganczias, tai priskirsime jįjį prie augumynu, o jeigu visas jojo iszsvyniojimas pasiliks viduryj ir apsireiksz atsiradime įvairiu organu (įtaisų), tai prie gyvūliu.

Mažiausias isz tu gyvūju sutvėrimu, atsirandancziu augszcziaus paminėtose gleivėse, vargei bus ilgumo skersai perpiauto szilkinio siulo, vienok ir taip mažas budams, vis turi savo dalelę taisyme to gyvastinio garo, be katro silpsta darbsztumus kaip gudriausio žmogaus, taip ir judėjimas nėkam nevertos geldelės.

Vaistytojas.

Isz Lietuvos.

Isz Tilžės. Kaip gražei musu kaimynai musu kalbą žino vartoti, parodo nekursai užraszas ant Angerio, kursai szitaip skamba: „Pardavimas matergola ant Trobe budavot, dėl Mureninkei ir Mėde del Zimmermaus.“ Iszveizd, taip musu kalbą supustyjė, lyg tartum mus norėtu apjūkti ir parodyti, kaip kad musu kalboje nebutu galima davadnei kokią mislį iszreikszti.

— Musu vokiecezi kupcezi pradeda mažumą atžagarei pasielgti. Taip į vieną milu kromą vokiszkoje ulyczioje pirm keliu nedėliu du Lietuviu įėjusiu ko pirkti, lietuvizškai paprasžė. Ką mislyjate, ką tas kupcezi atsiliepė? „Nur deutsch! (vien vokiszakai).“ Lietuviu du, rasi mokėdamu, rasi ir nemokėdamu, jam atsiliepusiu: „kad ezion jau kitaip ne vale, kaip vokiszakai kalbėti, tai ir jieszkokies tokiu pirkėju!“ iszėjo. Padorei jūdu ir padarė. Jei kupcezius butu sakęs, jog nepermanas lietuvizškai, tai butu kas kita buvusi. Kapczelis tur buti mislyjo, kad Lietuviu kupcziu Tilžėje jau nėra . . . .

M.

Isz Skaisgiriū. Dvyliktas mėnesinis susiėjimas draugystės „Byrutės“ tapė atliktas 13. d. biržėlio (junijas) Skaisgiriūse, Zauniaus svetlyczioje. Susirinkusiuju isz aplinkiniu kiemu buvo su virszumi 180. Susiėjimas tapė atvertas treczią adyną po pietu p. d-ro *Bruaziū*, kursai keleis žodžėis įpatiszškai gražei musu kalbą, sulygindamas su kitomis, iszgyrė, primįdamas, kad kitos kalbos lietuvizškai taip prilygsta, kaip sukliuręs žmogus sveikam. Lietuvizška kalba pagal savo nustebėtiną turtingumą kaip žodžiūse, taip ir iszreiszkimūse smulkiausiuju jausmu ir atspindžiū mislies, negal rasti lygios sav tarp visu szendieniszku kalbu. Tai yra toji kalba, apie kurią senovės Indijonai gieda: „kalbai tobulingesnei pastojant, jū aiszkiaus iszsireiszkia abrozaz gyvojo Dievo.“ Ant galo kalbėtojas pridurė, kad szendien taip

placzei musu kalboje vartojamas žodis „jus“ (vieną žmogų kalbinant), įsi-
briovęs į ją po įtarme svetimųjų kalbu, butinai tur buti izmestas iš jos,
nėsa Lietuvis grynai lietuvisškai kalbėdamas, nekūmet nepasakys vienai
žmogystei „*jus geri*“, arba „*jus geras*“, bet visūmēt „*tu geras*“. Kalbėtojas
velyja visūmet žodį „*tu*“ vartoti; prakilnesnei kalbant, galima „*pon*“ ar
„*pone*“ prikergti. — Pirm iszpildymo dienos rėdo sutarta szimetinį *visūtiną*
susirinkimą ne per Jonines, kaip pagal įstatus tur buti, bet 18. d. liepos
(julijaus) m. 3-ią adyną po pietu Tilžėje (vieta bus aprinkta vėliaus) laikyti,
idant iš maskolizskosios Lietuvos galētu svecei atvykti. — Pagal dienos
rėdą, kalbėjo p. p. *Kalnėnas* ir *Jankus*. *P. Kalnėnas* bylojo apie atsigaivinimą
giminiu musu amžyje ir įtarmes ju gyvenimo. Devynioliktasis amžis tei-
singai gal buti vadinamas amžiu atsigaivinimo giminiu; kalbėtojas izrodė,
kaip tulos giminės, visai prapūlusios, szendien atgijo ir įsigyveno. Parodė
isztisą istorizską ėjimą atsigaivinimo Gryku, Czeku, Korvatu (Kroatu),
Serbu-Lužycziu, Bulgaru ir Latviu. Visos tos giminės, ilgus szimtmečius
skendėjo tamsybėje užnarszties, tempdamos sunkų jungą priespaudos; nē-
kurios rodėsi visai isznykusios, taip kad sunku buvo kur ir surasti, vienok
pustelėjus gaivinančiai srovei devynioliktojo amžiaus, kaip grybai po lytaus
iš žemės izdygo ir visam szvėtui apskelbė, jogei nor gyvėti! Kalbėtojas
iszkratinėjo visas aplinkybes kaip praeitės, taip ir valandos prisikėlimo tu
tautu (giminiu), sulygino jas su apystatomis *Lietuviu* ir izrado, kad anos
buvo nesulygįtinai laimingesniame padėjime už mus. Kaip nē sunki buvo
ju praeitė, joms devynioliktasis amžius atgabeno vis tik polytiszską liūsybę,
joms reikėjo tiktai prisikelti, o viskas kitas ėjo savo istorizsku keliu; Lie-
tuvei po szei dienai tempia sunkiausią jungą prispaudimo ir polytiszskos ne-
laisvės, neturėdami *žmogiszku* tiesu: jiems nevale ne tik dirbti, bet ir mislyti
(Maskolijoje), tėvynainei (patrijotai) yra persekinėjami ir spaudžiami, dva-
siszkytė ir inteligencija (kunįgai ir mokįtiejės), sulenkūti, suvokiecziiūti ir
pavirtę į atžargiausius neprietelius lietuvyštės, vyru, suprantancziu reikalus
savo giminės, labai mažai, o ir tie patys skirstosi į įvairius ratus, vaidy-
damiesi savytarpyje; sutarimo povyzdžiūse jokio nēra. Tas viskas nēko
labo nežada lemti. Polytiszka priespauda negal *viena* visiszškai isznaikįti
tauta, bet prieszingai, jū priespauda yra didesnė, jū vvlanda rokundos su
prispaudėju yra artesnė, vienok ant gero nē tai, nē kitai pusei ji neein;
kalbėtojas ne taip labai jos baugsztosi. Vienok gyvastis tautos priklausu
nū kitokiu, nesulygįtinai oringesniu (svarbesniu) aplinkybiu, butent *mede-
giszko* (materijalizsko), o su jūmi ir *doriszko* (etiszko) *buviu*; kalbėtojas pri-
minė, kad priežasczia isznykimo nū veido žemės visu garsingu senovėje
tautu buvo ukiszkas ir doriszkas isztvirkimas (wirtschaftlicher und sittlicher
verfall). Be medegiszko paklodo negali dygti nei jokia civilizacija, o su
jaje ir pasitobulinimas gyvenimo draugijos (gesellschaft). Kratinėdamas
civilizacijos senovės Aigiptėnu, Indijonu, Meksikonu ir Peruonu (Amėrikoje),
kalbėtojas izrodė priežastis ju iszdygimo ir pūlio. Pažvelgęs ant ukiszku,
doriszku ir draugijiszku prietikiu Lietuviu, kalbėtojas nēko raminanczio
nemato: viskas czionai kūne pikcziausiam padėjime. Ukė (gaspadorystė)
vedasi senoviszku, netikusiū budu, amatas, pramonė (kunst) ir prekionė
(kupczystė) panėkįti, o reikalai visokie su srove laiko auga ir reikalauja pa-

kakinimo, dėl to ne dyvai, kad medegiszka pusė (die materielle sache) pas mus stov labai žėmai; paskui medegiszką nūpūlį (verfall) seka ir doriszkas nūpūlis, o su isztvirkimu doros (sittlichkeit) — pragaisztis tautos. Kalbėtojas galestauja, jogei apie tūsius tikrūsius pamatus buvio musu giminės beveik nėkas nesirupina ir ju nepažįsta, o tas parodo vienpusiavimą naujai dygusios lietuviszkos inteligencijos, o tai labai *neramus* ženklas. Užbaigdamas savo kalbą, kalbėtojas nurodo ant apszvaistos, kaip ant vienintėlio pragumo (budo), galinczio užvesti tautą ant josios gamtiszko kelio ir žengimo prieszakyn, o szviesą, neturint ir negalint įtaisyti lietuviszkas mokslavietes per nelabumą musu valdžiu, galime tiktai įgyti skaitant knįgas ir laikraszcius. Kalbėtojas meilyjo, idant kiekvienas isz jo klausytoju viengencziu neatbutinai parsikviesdūtu motyniszkoje kalboje laikrasztį ir jį skaitytu. — Gavęs progą d-ras *Bruažis* pridurė, butent Bulgarai yra iszėję isz lietuviszko kampo, kaip vienas Grykonu rasztininkas liudyja; jie pirma vadinosi *Tribaleis*. — p. *Jankus*, susitaikdamas dugninėje mąstyje (mislyje) su pažvilgeis p. Kalnėno, parodė ir tulus takus numaldymo szios dienos musu vargu. Kalba musu yra turtinga. Kurszaiczio žodynas turis savyje 18 tukstancziu žodžiu, bet spauzdinamas szendien Petrapilėje Mokslu Akadēmijos žodynas Juszkos turis 80 tukstancziu žodžiu! galima mislyti, kad ir Juszka ne visus žodžius surinko. Taigi pagal savo turtingumą lietuviszakai kalbai nedrįsta prilgyti nei jokia kita kalba; to dėl ir apszvaistos (apszvietimo) platinimas joje su pasivedimu gal nusidūti. Mokslas neatgrasina žmogų nū kuniszku darbu; prieszingai, kuniszkas darbas, sujungtas su mokslu, tukstantį kartu yra naudingesnis. Jeigu mes butumbime apszviestesni, tai isz savo lauku iszgautumia dvigubai tiek naudos. Neturėdami svietiszku mokslavieciuz, kuriose musu vaikai galėtu mokītiesi prigimtoje kalboje, taip kaip iszkalos musu tiktai ant musu suvokiecziaivymo ir iszgaiszinimo, o ne ant apszvietimo, yra užlaikomos, mes tą reikalą galim įgyti per nedėldieninės mokslavietes. Tegul szventą dieną kiemo vaikuczei susirenka pas vieną sumanesnį ir apszviestesnį žmogų, o tas tegul jūs mokina prigimtoje kalboje. Kalbėtojas patsai pažadejo padaryti pirmutinį bandymą tokio mokinimo. Toks užnanymas p. *Jankaus* su didžiausiu džiaugsmu tapė klausytas. Tarp kitu pasigūdimu ant dabarnykszcziu mokslavieciuz, viena moteriszkė su aszaromis gūdėsi, kad mokītojai už jokius pinigūs nenorį pamokīti vaikeliuz prigimtoje kalboje, o kitas žmogus skundėsi, kad mokītojai ryksztėmis vaikūs plaka už tai, kad jie nesupranta svetimiosios vokiszkos kalbos, kaip tai ant paveikslo jo vaikui mokītojas įberė 7 ryksztes už tai, kad anas tik lietuviszškai temokėjo. Žmogus gailistaudamas pridurė, kad tokiu budu jie priverstinai daro isz musu vaiku vokieczius; taip ir jisai vokiszakai suvisu nesuprantas, o vaikai jau lietuviszškai mažai ką žina. Susiėjimas tapė užvertas d-ro *Bruažio* 5-tą adyną po pietu.

Isz Kauno. Ant apszvietimo, įtaisymo geru mokslavieciuz, geležinkeliiu, plentu, tiltu ir kitu geru daigtu randas musu nesirupindams žiuri. Ar kiekvienas važiujēntis Kaunan nenusistebės, pamatęs, kad per Niamuną nēr tilto, per kurį galima butu ir žiemos ir vasaros laike, ledui skylant ar szalant, be jokios baimės vaziūti pilin. Kaip ir kas mets, taip ir szį pavasarį jau buvo keli atsitikimai nelaimės su brikais, prikrautais visokeis pir-

kineis ir žmonėmis. Man ding, jog ne kas butu ministėrijai keliu, ar randui sutaisyti tokį tiltą, ar už pinigų Kauno, ar Suvalku ir Kauno rėdybu . . . vienu žodžiu, kad tikt randas lieptu, o szaltinis turto dėl pabudavojimo tokio tilto unai atsirastu; paskui galima butu uždėti muitą nū važiuojanczio daugiau, nū raito mažiau, o nū pesczio, dūkin sav kapeika. Per kelis metus pinigai sugryžtu, o ir žmonės tiek vargu nenukėstu. Viduryrs tokio tilto turėtu buti atdaromas su pagelba pritaisytu szriubu, idant galėtu pereiti laivai, galai gi turėtu buti tvirti.

K. Vanayėlis.

— Dabar mus rėdyboje yra tik dvi gimnazijos — Sziauliūse ir Kaune, o pirm keliu desėtku metu buvo apie 10 nū penkiu kliasu mokslincziu ir netoli Vilniuje buvo universitėtas (kurio dabar nėr). Mokslinczios tos buvo: Kaune, Panevėžyje, Kražiūse, Kolainiūse, Raseiniūse, Telsziūse, Padubisyje, Dotnavoje, Troszkunūse, Biržiūse ir t. t. O dabar atėjo tokia gadynė, kad deszimts nor mokinties, tai priim tik vieną. Matykis taip geriau yra. — „Kad kur — nors pastumt galėtu reik, kad nėko nemokėtu.“ Czia dabar turiu pridurti apie lenkiszka kalba bajoru Raseiniu pavietyje. *To kokanitia, sliszalem, že suknia spravilesz. To kokanitia, nie mialem czasu, i iszrugas pomaczila, na peczkuri pavesila, su peczdangte viprosila. Stira, stira....*

Katkus.

Isz Vilkaviszkie pav. Kas žin, ar yra kur kitur tiek ubagu, kaip pas mus. Kasdien kiekvieną ukininką aplanko tiek ubagu, kad iszsidalina ko ne pusė kepalo dūnos, o kartais pareikalauja dar ir lasziniu, kiausziniu, rasi, praszytu ir sviesto, bet visur girdi, kad „ubag's sviesto nevalgo“. Pirmą ir dabartės gana girdėjau žmones skundžentėsi ant ubagu ir pats gana daugelį ubagu ėsmiu matęs, vienok nenusidėdamas galiu pasakyti, kad retas yra vertas paszalpos, daugelis dyku ranku naudoja darba, aplietą prakaitu ar tymo. Nekartą girdėjau, kaip ukininkas paklausia ubago: „ko dėl tu toksai jaunas ubagauji?“ ubagas visados atsako: „ką, dėduk, darysi, jau manę Dievas leido ant sviesto vargti, darbo nėkur negali gauti, reik eiti per svieta.“ O kaip tik ateina rugepiutė, kada, žino, daugiausei reikia darbininku, tai ubagu, kaipi tarytum, nė nebuvo, ateina tiktai tikri ubagai: seni, szlubi, neregei. Vaikszcziojimas ubagu pas mus szioks: per laukus vieszkeliu ubag's aina, kaip szalvis, skvernai ir grepsziai tik dulka, pas namus pradeda jau apsistoti ir ant lazdos siubūties, ties vartais galvą žemyn lenkia ir koją kreipia, o atėjęs pas duris, katik atsimalina prie kakalio. Tuli jauni ubagai, užtikę namieje tik vienas moteris, reikalauja nūg ju, ko tik nori, o jom nedavus, iszperia kailį ir iszdrožia sau. Vieną ubagą žinau (tiktai dabar jau senas ir neprimato), tai nūg tokio amato ir varda įpatingą apturėjo, dar ir dabar visi jį vadina „pamuszalinis“, nės jis, budamas dar jaunas pamuszalą ukininkėms dėdavo (k. s. muszdavo). Kas nori pamatyti ubagus Suvalkų rėdybos, tai gali ateiti į Alvitą per szventą Oną: czia pamatys knibždynus visokiu ubagu: tikru ir nėkam nevertu — pasileidusiu vaikinu. Asz szįmet, atsidėjęs apvaikszcziojau visus tenai susirinkusius ubagus. Kruvos jaunu vaikinu, grepsziais apsikarstę, susėdę pakelėje, jūkus tik dirba: užkabinėja kiekvieną merginą, praeinant pro szalį; pamatę bet ateinant senesnius žmones, isztiesia rankas, akis pakelia į dangų ir isz augszto surinka: „o broliai, seserės, susimylėkite ant manęs Lozoriaus!“ nėko negavęs

užbaigia savo praszymą: „kad jūs velniai! . . .“ Vieni ubagai turi net vežimėlius su arkliu; važioja savo paczias ir vaikus, kurie iszėję ganyti, galėtu iszsimaityti ir ukininkamas naudą padaryti! Tai tik musu žmonės per daug susimyli ant ubagų: iszsmaitina dūna ne tiktai ubagus, galinczius sau užsidirbti dūną, bet jų szejmynas ir dar arklius, kurie tūs tinginius važioja. Szioje gadynėje ubagams pas mus gyvenimas ant svieto: kiti turėdami net butelį su daržu, aina ubagauti, parsineszė dūnos, iszsimaitina pažys ir dar kiaulę dūna nupeni. Ne vienas, kursai jau baigia nuyventi, ubago padėjimo nesibaido: „o ka, sako, busiu ubagu, ar mažu negerai, be rupescziu turėsiu sau dūną, kampa, o ko man daugiau, sau tik „spaczyrūju“ (kaip sako) isz kaimo į kaimą.“ Rasi pamažytu skaitlių valkatu ubagu, kad ukininkai nedūtu paszalpos tokiems ubagams, kurie tikrai yra žinoma ir matyti, kad gali sau dūną užsidirbti, geriau dar, kaip kitas bernas. O kad jie sako, nėra darbo, tai melūja, nės vasarą prie lauko, o žiemą prie kulymu visados darbininku ukininkai reikalauja: iszbėgioja pusę dienos, pakol gauna nor vieną samdinyką, o del stokumo darbininku braungiai turi mokėti. Labai gerai padarytu ukininkai, kad mėstūse szventomis dienomis, atėjus ubagams į karcziamą prasztyti dūnos pas žmones (ką tankei macziau Vilkaviszkyje) iszvarytu jūs. Bet dar butu geriau, kad ir pažys ukininkai recziau lankytu karcziamas ir tenai nesėdėtu iki iszvakaru, gaiszidami savo turta.

Antanas isz Bugnu.

Isz Telsziu. Katalikiszkame Telsziu konsistoriujė prie arkyvo yra arkivarijusu Prekeris. Tas senis jau seni laikai, kaip arkyvą konsistoriaus valdo. Jis kiek galėdamas kraipė ir kraipo pavardes musu žmoniu Lietuviu. Pirma, pakol nės stiprei apie lietuviszkumą nemastė, bet visi ėjo isz vieno su Lenkais, tai jis grynas lietuviszkas pavardes lenkė į lenkiszkas, pridurdamas galopi lietuviszku pavardžiu lenkiszkus pridurkus „vicz“ ir „skij“. Dabar-gi, kad jau politika kiaurai stojosi atmaininga, kad jau Maskolei Lenkus sziaur-vakariniame kraszte suvarė į kylį, ir kad jau Kauno valdybos valdėja daboja, idant pavardės žmoniu butu raszomos grynai lietuviszkai, t. y. taip, kaip jie pažys savo namūse vartoja, bet ne kreipiamos į lenkiszkas, tai tas apsuktgalvis senis: viena, isz apmaudo, idant kaip galint paveikti Lietuvius, geidaujanczius atgauti savo tiesas, ir idant tą ju taip maudingą geismą nuslogiti, o antra, isz baimės, idant vyresnybė Maskoliu nekabjtus prie jo, žinodama, jog jis yra gan gudrus kreipikas pavardžiu lietuviszku į lenkiszkumą, iszsimanė dabar kreipti į maskoliszkumą, durstidamas galus maskoliszkus: ov, ev, nutriausinės lietuviszkus galus: as, is, us, ius, Lietuvosku pavardžiu: kaip va vakur, žmogus savę vadina *Butkus*, o Prekeris raszo iszkreipęs *Butkov*; Samoszka, raszo Semaszko; Szpinkis, raszo Szpinkov; Daugmaudis, raszo Dovgmondz ir t. t. Yra tai baisi negantybė žmogaus. Jis vilias ką nuveiksęs viens priesz visus. Stiprūk! paregėsime, kas toliaus bus! Tame dalyke drįstu partarti kunjgėlius, gananczius savo aveles Lietuvoje, idant jie taipo-gi papūszimo dėlei mestu biauŗų ir prakudingą budą kreipimo pavardžiu į lenkiszkumą, užraszinėdami vardus, pavardes gimisui, portjenczisiui ir mirusiu. Lai semi musu nusivadėję įproczei baigia dvokti, laikas jau apkiesti jūs ant teisybės ir protingo vartojimo daigtais, priliktai mums pacze gamta. Musu kunjgai be jokio skyriaus yra visi gryni

Lietuvei, ir visi tur mokėti lietuviszkai, nū ko nē viens negal atsisakyti. Už tikro nesunku jiems butu įsitėmyti, įsiklausyti, kaip žmonės patys savę vadina, o paskui taip ir užrašyti, bet ne kripuliūti, it girtas tvoros įieszkodamas. Doras elgėstis rodo iszmintį, nūmonį ir mokslą. *Tautkus.*

— Nepersenei teko mano buti Vilkaviszkyj'. Buvo tai kermosziaus diena, ukininku ir žydu prigrusta buvo. Einu asz isz vaistinyczios (aptėkos) ir užsuku į rinką. Eidamas pro bažnycią, pamacziau žmogelį stovintį ties jos vartais ir atydžiai žiurintį įjūs. Tū žygiu priėjo prie jo žemas žydelis, ne jaunas, su rudoka barzdžiuke ir paklausė: „Niu, žmoguli, o ko tu taip žiuri?“ — „Asz noriu perskaityti kas czia paraszyta augszcziau vartu. . . . ne galiu suimti. . . . tur but lotyniszka. . . . ar kaip czia. . . . D. . . a. . . i. . . dai. . . . nežinau!“ — „Kur, klausė žydelis, ar ant bažnyczios?“ — „Ne, ten asz žinau — ten. . . . „Dūkit garbę Dievui!“ bet sztai czia ant vartu negaliu suimti!“ — „A kur?!“ . . . . — klause vėl žydelis. — „Sztai ant vartu, ar spangas ēsi, kad nematai?!“ . . . . atsakė žmogus, mažumą užpykęs. — „Niu, žmaguli, tu nežinai kas czia ant vartu?! . . . . czia. . . . Dajcie cześ Panu!“ — „Tai kas tai yr?“ . . . . klausė žmogelis. — „Tai yr. . . . tai yr. . . . niu, tu, nežinai kas tai yr?! . . . . tai yr. . . . pabuczūk ponui į. . . .!“ Toliaus buvo pasakytas biaurus žodis. Žydelis tūjaus nubėgo pasigirt kitiems žydeliams, kaip jam pasisekė pasijūkt isz gojaus. Bet ne isz žmogelio reikėjo czia jūkties, o isz tu, kurie be reikalo įbruko ten savo kalboje antraszą. Kad toks atsitikimas nebut sulaikęs manęs ant valandėlės, asz rasi ir iki sziai dienai nebuczia užtėmijęs to „Dajcie cześ Panu!“ *K. V.*

Varszavskij Dnevnik'as 90, 1886 m. raszo: „Pavyslėje, kur prietaikai maž daug tolygus prietaikiams sziaur-vakarinio kampo abelnai, o įpacz Lietuvos, nežino isz panagucziū, ant kiek mes įstengėme įvykdinti senei geidaujamą suartinimą ir sujungimą to sulenkinto kraszto su reikalais ir dvase musu *bendrios* (?? anai!) tėviszkės, kurios-pi mes, Lietuvei (resp. Lietuvos pardavėjai), nū amžiu amžiu linkte linkome (skaityk: linkome prie taip viliugingu maskoliszku imperijolu). O juk mes bėgyje paskutiniu dvieju — triju metu toli nužengėme tū keliu, prie savo tvirto veiklumo (tiesa: ceremoniju nedarėte su mumis!) ir aizskaus programo. Neveizdint į visas nūszalinias kliutis ir prieszgyNSTę, musu *apszvietimas tėviszkinėje dvasėje* (kas tai per prajovai?) stebėdina savo spartumu: visose urėdiszkose vietose ir įpatiniūse įsteigimūse mes girdime *maskoliszką kalbą* ir turime reikalą su *urėdininkais Maskoleis* (a! tai sztai ans pagirtas „apszvietimas“, einas su „nagaika“ vienoje ir su „sztofu“ degtinės kitoje rankoje!). Jeigu kas pasiliko isz neramios praeitės, tai tik iki kolei. Slapcziosios intrygos (vylei) ir iliuzijos neranda jau vietos tarp musu — nėra jau tarp musu įtikėjimo tiems „impertinentiszkiems projektoriams“ ir ju pusgalviszkiems taikiams. Kiekvienas tikras, sveikos mislies Lietuvis, dabar gerai numano, kad jį slogina iki kolei drausmė ne per jo kalcezią, tik per kalcezią sukeziū (intrigantu), ir to dėl nūszirdžei keikia praeitinę, stengdamasi parodyti, jog jis nepridera prie to, kas tapė priezasczia anos drausmės.“ — Taip raszo nekursai pigusis advokatas ir užtartojas Lietuviu gentės, *Z. Z. Z.* Lukterk, tamsta *Z. Z. Z.*, valanda, o iszvysi, kas per szaunus ans „apszvietimas“. O jeigu tamsta norėjei tik baikas pavarinėti taip bezaunydamas, tai minėkie tą priežodi: „pasiliaukite žaidę, nės piktai žaidziute!“ *J. Ma . . . ys.*

Lietuviams.

— ( ) — ( ) — ( ) — ( ) —
Mes dėl broliu daug kentėjom
Per senčius metelius,
Prakaito daug, daug praliejom,
Bet-gi vis juk taip nebus.

Nors auszra palengva szvietė,
Apniaukts buvo nors dangus,
Bet ji tik mumis szim szvėte
Linksmino nuvargusius.

Ak bent kaip Auszra norėtu,
Kad nuszvistu veik dangus,
Kad saulelė veik tekėtu,
Kad prikeltu Lietuvius.

Sunku Auszrai kelią kasti
Pas mus brolius Lietuvius,
Žemėms, marėms, oru rasti,
Per balas ir per miszkus.

Po tamsius miszkus mes landėm,
Ir ten radome kelius;
Mes ir kart jau lėkti bandem
Pas mus' brolius Lietuvius.

Bet ko dėl taip spausti Ruso,
Kam neleidž mums eit valnai,
Kam mus privercz' neszt iz Pruso,
Ar neleis jau amžinai?

Dieve miel's, kam mus prastojei,
Seno amžiaus Lietuvius?
Kam, Maskoliau, mums užstojei
Per gires musu kelius?

Atidūk spaudos valnybę,
Teikkies mažjt mus' wargus,
Atlaikyk tą vyresnybę,
Katra taip naikina mus.

Jei nedūsit mums valnybę
Mus' kalboj skaityt knygias,
Eisim ten, kur žyd liūsybė
Po valdžia Amėrikos*);

---

*) Yra tai jau ne jauna mislis; p. Sz—is 5-me n. Auszros padūda projekta visūtino iszskraustymo isz senosios musu tėviszkės; mes-gi su tūm nesusitaikidami, kitoje vietoje *ruscziaus* iszgvildėsim tą dalyką. *J. Kalnėnas.*

Kur jau daug mus' iszkeliavo
Į valnybės ten lankas,
Kur liūsybę, žemę gavo,
Saviszkoj kalboj knižas.

M. J.

Klaipėdos pilis.

(Su paveikslu.)

Klaipėda, bene savo vardą turinti nū „klajus, klaji“ ir „pėda“, „Klajpėda, Klaipėda“ = „klystanti pėda“, tur per 19000 gyvatininku ir gul prie isztakos Danės upelio į mares. 1855 m. beveik du trečzdaliu mēsto nudegė. Isz tos priežasties ir naujos gražios triobos su placziomis, isz dalies liepomis apsodītomis gatvėmis senuju vietoje atsistojo. Ne kaip Tilžė, kuri kad ir pamažu paakiui eina, Klaipėda kupczystės dalykūse užpakalyje pasiliekti. Klaipėdoje iszeina du lietuviszku laikraszcziū (rods nēkam netikusiu): „Lietuviszka Ceitunga“ ir „Pakajaus Paslas“; pirma valandą ir „Keleivis“ iszėjo. — Ant musu paveikslo yra po kairės Vokiecziu bažnyczia, o po deszinės Lietuviu, arba kaip Vokieczei sako, mums vardą musu užginti norėdami, „žemininku bažnyczia“.

Neatbutinai reikalinga.

Tiejie, kurie turi mano raszytą *visatinę istoriją*, užprasdami man ją kū veikiausei atsiųsti; iszvažiūdamas isz tėvynės, neatsimenu, pas ką palikan. Tas rankrasztis brangintinas. Podrauge buvo vienas sąsagas, priraszytas visokiu nūraszu isz įvairiu dokumentu; žinės tos buvo renkamos dėl istorijos Gedimino, kurią jau buvau beveik visą placzei paraszęs. Kas turētu rankrasztį apie Gediminą, o podraug ir surinktaję isz visokiu knižu medegą, tegul bus toks mielas man sugražinti.

Jonas Szllupas, New-York, 29 Spring street, Amērika.

Klaidu pataisymas.

Penktame numeryje „Auszros“ įsibrovė sekanczios klaidos, kurias skaitytojus te pataiso:

Laksztas.	Eilė.	Parasszyta.	Reikia skaityt.
132	4 isz apacz.	palylētu	palytētu.
134	2 isz apacz.	mokėjo	nemokėjo.

147

—

